

Sawicki, Stanisław

75 lat "Poradnika Gospodarskiego"

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 4/1, 105-114

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW SAWICKI

75 LAT „PORADNIKA GOSPODARSKIEGO”

WSTĘP¹

Do poprzedników „Poradnika Gospodarskiego” należy zaliczyć następujące pisma: „Szkółka Niedzielna”, której założycielami w roku 1837 byli Dezydery Chłapowski i ksiądz Borowicz, oraz „Liga”, którą zaczęto wydawać w roku 1848, ale wskutek umniejszenia swobód obywatelskich „Liga” w roku 1849 przestaje się ukazywać.

Zaznaczyć należy, że początkowo nie były to pisma fachowo-rolnicze, lecz pisma o szerszym zasięgu. Trzeba tu wymienić ukazujące się nielegalnie takie pisma, jak np.: „Polak”, „Polska”, „Kiliński”, „Głos”, „Zagon”, „Zaranie” itp.

Prasa rolnicza ostatnich dziesiątków lat była czytana przez rolników przeważnie pod praktycznym kątem widzenia. Chodziło o wyzyskanie teoretycznych założeń poszczególnych artykułów. Popularność danego pisma była przede wszystkim wynikiem umiejętności redagowania. Z drugiej strony zwiększała się liczba rolników kończących rozmaite typy i formy szkół rolniczych różnych stopni, co wpływało na wzrost zainteresowania tego typu prasą.

¹ Opracowany przeze mnie szkic monograficzny o „Poradniku Gospodarskim” z okazji 75-lecia jego ciągłości wydawniczej obejmuje trzy okresy historyczno-wydawnicze. Okres zaborów: 1889—1917; okres międzywojenny: 1918—1939; okres PRL: 1945—1964. Od żyjących jeszcze obecnie czworga byłych redaktorów „Poradnika Gospodarskiego” — Stanisława Mińczykowskiego, Heleny Olejniczakówny z Poznania, dra inż. Stefana Wyrzykowskiego, zamieszkałego w Milanówku pod Warszawą, inż. Dominika Starzeńskiego oraz od typografa — Jana Kuglina z Wrocławia, byłego kierownika drukarni „Poradnika Gospodarskiego”, dowiedziałem się o „cieniach i blaskach” redagowanego i drukowanego przez nich „Poradnika Gospodarskiego”. Tabelkę i niektóre tezy sformułowane w niniejszej pracy zaczerpnięto z *Zarysu bibliografii polskiego czasopiśmiennictwa rolniczego i pokrewnego na ziemiach polskich za okres 200 lat (1756—1955)* S. Antoniewskiego. Po przeanalizowaniu całości zebranego materiału dokumentalnego o „Poradniku Gospodarskim” postanowiłem niniejszy szkic monograficzny przedstawić od strony „metryczki poligraficznej”. Przyjaciół i czytelników „Poradnika Gospodarskiego” proszę uprzejmie o nadsyłanie uwag lub posiadanych dokumentów związanych z „Poradnikiem Gospodarskim”.

W rozwoju form czasopiśmiennictwa rolniczego interesujące miejsce zajmują dodatki do pism.

Czasopisma rolnicze wydawane były w takich miastach, jak Warszawa, Kraków, Poznań, Lwów, Lublin itd. W czasach zaborów charakterystyczne było przenikanie prasy rolniczej przez kordony graniczne, stwarzające wymianę międzyzaborową, np. konkurencja czasopism rolniczych z Poznania, Krakowa i Lwowa doprowadziła do upadku czasopisma „Tygodnik Rolniczo-Techniczny”, ukazującego się w Warszawie od roku 1840.

W okresie od 1756 do 1939 roku wydawano około 656 tytułów czasopism rolniczych i pokrewnych. Z tego przypadało na teren byłego zaboru rosyjskiego — 404; byłego zaboru austriackiego — 128; byłego zaboru pruskiego — 124.

Dane o ilości ukazujących się czasopism:

Obszar	wiek XVIII od r. 1756	wiek XIX	wiek XIX do r. 1939	w tym: 1918—1939
Były zabór rosyjski	8	70	330	251
Były zabór austriacki	—	62	62	47
Były zabór pruski	—	36	88	80
Razem :	8	168	480	378

*

* *

Patron kółek rolniczych w Wielkopolsce Maksymilian Jackowski zainicjował myśl wydawania gazety rolniczej. Niełatwe to zadanie powierzył znakomitemu rolnikowi, teoretykowi i praktykowi w jednej osobie, Antoniemu Brownsfordowi, byłemu redaktorowi „Warszawskiego Rolnika i Hodowcy”.

Zebranie Centralnego Towarzystwa Gospodarczego, odbyte w dniu 13 III 1889 r., podjęło uchwałę, że mające powstać pismo będzie organem kółek rolniczych.

Maksymilian Jackowski postawił przyszłemu redaktorowi następujące warunki dodatkowe: 1) tytuł przyszłego pisma winien brzmieć: „Poradnik Gospodarski”; 2) czasopismo to będzie organem kółek rolniczych; 3) czasopismo to będą prenumerowali członkowie kółek rolniczych, w proporcji — jeden egzemplarz „Poradnika Gospodarskiego” na siedmiu członków każdego kółka rolniczego.

Pierwszy numer „Poradnika Gospodarskiego” ukazał się z datą 5 lipca 1889 roku w objętości 4 kolumn (1572 cm²), w cenie 2,40 marek rocznie.

W r. 1890 powiększono objętość pisma (także 4 kolumny, ale 1764 cm²), przy cenie prenumeraty rocznej 4 marki.

W roku 1913 „Poradnik Gospodarski” posiadał objętość 14 kolumn i 7700 cm², cena 4 marki w prenumeracie rocznej.

Wzrost nakładu czasopisma szedł bardzo opornie, stąd dochody z pisma były bardzo nikłe i dlatego nie można było stosować żadnych środków wizualnej reklamy i propagandy.

W dniu 1 lutego 1893 roku funkcję redaktora „Poradnika Gospodarskiego” przejął syn Antoniego Brownsforda — Kazimierz, który skupił wysiłki dla zdobycia większej ilości czytelników, zdając sobie przy tym sprawę, że o każdego nowego czytelnika na wsi było bardzo trudno. Przekonany, że nie zwiększy liczby czytelników „Poradnika” w Wielkopolsce, rozwinął szeroką akcję propagandową w Królestwie Polskim i Galicji.

Dwuletnia propaganda „Poradnika Gospodarskiego” dała w rezultacie dużą ilość nowych czytelników na terenach guberni kaliskiej, warszawskiej i dalszych oraz na Górnym Śląsku, Prusach Królewskich i Książęcych.

W roku 1914 pismo zyskało kilkanaście tysięcy czytelników, co było szczytem marzeń redaktora, który chciał przekształcić je z pisma regionalnego w ogólnokrajowe.

Trudna sytuacja była na Śląsku, gdzie niemiecki związek rolników wydawał pismo także dla polskich rolników, lecz w bardzo lichej polszczyźnie, a przede wszystkim z tendencyjnym duchem pruskim, tj. wrogim narodowi polskiemu. Dlatego właśnie „Poradnik Gospodarski” bardzo chętnie na Śląsku abonowano i czytano.

Celem zjednania sympatii czytelniczej dla „Poradnika Gospodarskiego” redaktor Kazimierz Brownsford co niedzielę wyjeżdżał z referatami o tematyce rolniczej i patriotycznej do kółek rolniczych nawet najbardziej odległych od Poznania².

W roku 1900 „Poradnik Gospodarski” liczył już 3000 czytelników.

W czasie wojny 1914—1918 zdawało się, że „Poradnikowi Gospodarskiemu” grozi nieuchronna ruina. Tymczasem uratowały go z tej opresji częściowo kobiety, dzielne włościanki. Zastępowały bowiem swych mężów w gospodarstwie i na zebraniach kółek rolniczych. Fakt ten zdopingował redakcję do wydawania specjalnego dodatku, poczynając od roku 1915, pt. „Gospodyni Wiejska”.

² Funkcję patrona wielkopolskich kółek rolniczych po śmierci Maksymiliana Jackowskiego przejął Józef Chłapowski dnia 20 III 1900 r. Nowy patron postawił wyższe wymagania aniżeli jego poprzednik w stosunku do redaktora „Poradnika Gospodarskiego”. Życzył sobie, aby redaktor był także sekretarzem kółek rolniczych.

Prenumeratę roczną „Poradnika Gospodarskiego” od samego początku ustalono poniżej kosztów własnych wydawnictwa. Dla członków kółek rolniczych wynosiła zaledwie 3 marki rocznie. Na rok 1919 wynosiła tylko 6 marek, podczas gdy np. „Przewodnik Kółek Rolniczych” kosztował w tym samym czasie 30 marek rocznie. Deficyt pisma pokrywany był przez abonentów innych dzielnic, a przede wszystkim pokrywano go z ogłoszeń, których w „Poradniku Gospodarskim” było nieraz i 10 stron. Duże sumy wpłacały banki, spółki, fabryki maszyn i kupiectwo.

Trzeci z kolei patron kółek rolniczych, Gustaw Raszewski, pragnął ugruntować byt materialny „Poradnika Gospodarskiego”, proponując wykupienie go przez towarzystwo akcyjne. Z uwagi na „przeczuwaną” niepodległość Polski zaniechano realizacji tej inicjatywy i „Poradnik Gospodarski” wychodził nadal na rachunek redaktora Kazimierza Brownsforda.

Nadszedł dzień 27 grudnia 1918 roku, a z nim wyzwolenie Wielkopolski z rąk znieprawionego prusactwa.

W Poznaniu zorganizowano Wielkopolską Izbę Rolniczą. Pierwszym jej dziełem było spolszczenie zimowych szkół rolniczych. 20 stycznia 1918 roku powierzono redaktorowi „Poradnika Gospodarskiego” zwerbowanie uczniów Polaków do 3 szkół rolniczych w Swarzędzu, Witkowie i Inowrocławiu. 1 lutego 1918 r. rozpoczęła się normalna nauka w tych szkołach.

Pierwszego października 1919 r. „Poradnik Gospodarski” stał się własnością Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu z klauzulą, że do 1 stycznia 1920 r. pismo wydawane będzie jeszcze na rachunek dotychczasowego właściciela.

Od stycznia 1920 r. „Poradnik Gospodarski” posiadał nowy dodatek pt. „Ogrodnik”. Redakcję „Poradnika” przejął Stanisław Mińczykowski. Od 1924 r. dołączany był nowy dodatek pod nazwą: „Rolnik Spółdzielca”, a od 1926 roku — „Ognisko Rodzinne”. Od roku 1920 „Poradnik Gospodarski” drukowano we własnej drukarni w Poznaniu, przy ul. Seweryna Mielżyńskiego nr 25.

Wznowiono również wydawanie *Kalendarza rolniczego* (przerwane w czasie wojny), początkowo własnym nakładem, a od 1923 r. nakładem „Poradnika Gospodarskiego”. W roku 1923 otwarto przy redakcji „Poradnika” Rolniczą Księgarnię Naukową.

Od roku 1926 „Poradnik Gospodarski” stał się również organem Wielkopolskiego Towarzystwa Rolniczego i Związku Stowarzyszenia Plantatorów Buraka Cukrowego Wielkopolski i Pomorza. W tym czasie objętość „Poradnika” zwiększyła się do 24 stron.

Redaktor Stanisław Mińczykowski rozbudował formę i treść pisma. Jako dodatki powstały w tym czasie: „Poradnik Ogrodniczy” i „Osadnik”.

W dniu 5 marca 1933 r., po 14 latach żmudnej i wytężonej pracy na stanowisku redaktora, Stanisław Mińczykowski przekazał redakcję w ręce Szczęsnego Jaxy-Bykowskiego. W tym czasie „Poradnik Gospodarski” ukazuje się w objętości 24—32 stron.

W okresie od kwietnia 1937 do 1 marca 1938 r. podczas nieobecności redaktora Jaxy-Bykowskiego pismem kieruje redaktor Dominik Starzeński.

W dniu 1 IV 1938 „Poradnik Gospodarski” przejęło Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych, a redakcję objął ponownie Jaxa-Bykowski wraz z dr. inż. Stefanem Wyrzykowskim.

W roku 1938 nakład „Poradnika Gospodarskiego” wynosił 15 000 egz., a w roku 1939 — 33 000 egz.

Ostatni numer pisma przed drugą wojną światową ukazał się z datą 27 VIII 1939 r. Druga wojna światowa przerywa owocną i pożyteczną pracę wydawniczą. Mija 50 lat istnienia pisma.

Próby wznowienia „Poradnika Gospodarskiego” — jako organu Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej w Poznaniu — dokonano w dniu 15 IV 1947 r. Pismo wychodziło do roku 1949, po czym nastąpiła przerwa trwająca do 1957 roku.

W kwietniu 1955 r., na konferencji w WSR w Poznaniu, podjęto uchwałę o wznowieniu działalności wydawniczej „Poradnika Gospodarskiego”. Od lipca 1955 r. do grudnia 1956 r. wydawano mutację „Poradnika Gospodarskiego” pt. „Mały Poradnik Rolnika”, nakładem PWRiL w Warszawie.

Numer okazowy „Poradnika Gospodarskiego”, w nakładzie 50 tys. egz., ukazał się w grudniu 1956 r. Redaktorem naczelnym został Mieczysław Piotrowski. W piśmie Głównego Urzędu Kontroli Prasy z datą 16 XII 1957 podano, że „Poradnik Gospodarski” ukazywać się będzie jako tygodnik. Jednakże do dnia 31 XII 1957 r. „Poradnik Gospodarski” ukazywał się jako dwutygodnik w formacie A-4, objętości 16 stron i w nakładzie 30 tys. egz. Od stycznia do 31 sierpnia 1957 r. wydawcą „Poradnika Gospodarskiego” było PWRiL w Warszawie, a od 1 X 1957 r. pismo stało się organem Wojewódzkiego Związku Kółek Rolniczych dla Wielkopolski, Pomorza i Ziemi Lubuskiej. Od 1 I 1958 r. „Poradnik” zaczął się ukazywać co tydzień.

Z dniem 10 III 1959 r. obniżono nakład „Poradnika Gospodarskiego” z 30 tys. egz. na 15 tys. egz. Dnia 29 X 1959 r. zmieniono dotychczasowy podtytuł: „Organ Związku Kółek Rolniczych dla Wielkopolski” na: „Organ Związku Kółek Rolniczych dla Wielkopolski i Pomorza”.

Dnia 5 VII 1959 r. „Poradnik Gospodarski” obchodził 70-lecie swego istnienia.

Od dnia 1 III 1960 r. redaktorem naczelnym pisma został Jan Baier, kierownikiem redakcji — Zdzisław Jabczyński, kierownikami działów — redaktorzy: Wincenty Maszner i Stanisław Sawicki, redaktorem technicznym — Eugeniusz Rożdżyński, a redaktorem działu wydawnictw Danuta Sikorska.

Od 1 II 1961 r. „Poradnik Gospodarski” zmienił częstotliwość ukazywania się, stając się znów dwutygodnikiem z utrzymaniem dotychczasowej objętości. Redaktorem naczelnym został Zdzisław Jabczyński, kierownikiem jednego z działów Wincenty Maszner, kierownikiem działu wydawnictw — Stanisław Sawicki, zastępcą — Danuta Sikorska, redaktorem technicznym — Eugeniusz Rożdżyński.

Z dniem 14 VIII 1961 r. zwiększono nakład do 18 tys. egz., a dnia 26 III 1962 r. podniesiono nakład do 25 tys. egz.

Celem podniesienia sprawności organizacyjnej i wydawniczej „Poradnika Gospodarskiego” postanowiono utworzyć oddziały pisma w Bydgoszczy i Zielonej Górze. Oddziałem w Bydgoszczy kieruje redaktor Leopold Chrome, a w Zielonej Górze — Władysław Tatka, zastępca kierownika Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa PWRN³.

ZMIANY GRAFICZNE I TEMATYCZNE „PORADNIKA GOSPODARSKIEGO”

Pierwszy numer „Poradnika Gospodarskiego” ukazał się w piątek, dnia 5 lipca 1889 r. w objętości 4 stron druku, o kolumnach 2-lamowych, szerokości *ca* 9 cm = 19,8 cic.

Opis szaty graficznej na podstawie drugiego numeru „Poradnika Gospodarskiego” z datą 12 lipca 1889 r.:

Poznań, piątek 12 lipca 1889 r.

Nr 2

Rok I

Zapisywać można na wszystkich urzędach pocztowych Rzeszy Niemieckiej

PORADNIK GOSPODARSKI
PISMO TYGODNIOWE
ORGAN KÓLEK ROLNICZYCH
W WIELKIM KSIĘSTWIE
POZNANSKIM

Na Królestwo Polskie i Cesarstwo Rosyjskie przyjmuje prenumeratę Księgarnia Gebethnera i Wolffa

*Co dziś nie zrobisz, jutro nie dogonisz,
A szkoda, jeżeli dzień jeden uronisz.*

Kalendarz tygodniowy: 12 piątek — Jana
Poniedziałek

³ Z redakcją „Poradnika Gospodarskiego” współpracuje Komitet Redakcyjny w charakterze organu doradczego i konsultatywnego w sprawach programu pisma oraz wydawnictw rolniczych, książkowych i broszurowych, zlecanych redakcji przez rady narodowe, kółka rolnicze, instytuty i zakłady naukowo-badawcze, związki branżowe itp. W skład zespołu Komitetu Redakcyjnego wchodzi przedstawiciele: KW PZPR (Wydziału Rolnego), profesorowie WSR w Poznaniu, Prezydium WRN (Wydziałów Rolnictwa i Leśnictwa), WZKR, instytutów i zakładów naukowych woj. poznańskiego, bydgoskiego i zielonogórskiego.

Dalej następują artykuły fachowe. Pierwszy numer i dalsze zawierały następujące działy:

1. Wiadomości od Patrona i „Miesięczny podręcznik dla zebrań Kółek”.
2. Fachowe artykuły gospodarskie.
3. Pytania i odpowiedzi.
4. Rozmaitości.
5. Wiadomości bieżące.
6. Korespondencja redakcji.
7. Ceny płodów rolniczych.
8. Inzeraty (ogłoszenia).

Z biegiem czasu powiększa się dział drugi.

Na 4 stronie na dole widnieje napis: „redaktor i nakładca: Antoni Brownsford w Poznaniu. Druk. J. Tomaszewski”. Od nr 21 z roku 1893 dopisek na stronie tytułowej: „Przeszło 5 tys. czytelników”, a od 52 numeru z dnia 29 XII 1893 roku: „Przeszło 6 tys. czytelników”.

W roczniku szóstym z roku 1891 dopisek do numeru pierwszego: „Przeszło 7 tys. czytelników”.

W roczniku czternastym w roku 1903 obserwujemy zmiany w dopisku: „Czego dziś nie zrobisz, jutro nie dogonisz, A szkoda, jeżeli dzień jeden uronisz”. Na ostatniej stronie: „Druk. J. Franciszek Tomaszewski. Poznań, ul. Berlińska 5”.

Od numeru 5 z dnia 30 stycznia 1930 r. — 8 stron druku. W numerze 52 dołączono bezpłatnie kalendarz ścienny.

Od roku 1904 (rocznik 15) stosowane są dodatki formatu zeszytowego (od nru 3). Ich treścią są ogłoszenia i ceny artykułów rolnych.

Z notatki w roczniku 17 (rok 1906) dowiadujemy się, że biuro redakcji z ul. Ogrodowej 13 przeniesiono do domu frontowego.

W roczniku 20 (rok 1909) dowiadujemy się o rozszerzeniu działu: „Wiadomości z praktyki” — a zapoczątkowanego w roczniku 19.

31 marca 1916 r. ukazuje się w „Poradniku Gospodarskim” dodatek „Gospodyni Wiejska” (2 strony formatu A-4).

W roczniku 30 (rok 1919) obserwujemy zmianę na stronie tytułowej: „Pismo Tygodniowe — Organ Kółek Rolniczych”.

Pierwszego stycznia 1920 r. „Poradnik Gospodarski” przeszedł na własność i pod administrację Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

W numerze 52 z dnia 26 grudnia 1919 r. Kazimierz Brownsford żegna się z czytelnikami w artykule pt. *Do moich czytelników* — dziękując patronowi Raszewskiemu za współpracę, jak również pracownikom administracji — p. Winiewiczowi i p. Helenie Olejniczakównie.

W roczniku 31 (rok 1920) obserwujemy zasadnicze zmiany w winiecie,

Nr 1, Poznań, niedziela dnia 4 stycznia 1920 roku

„PORADNIK GOSPODARSKI”

URZĘDOWY ORGAN WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ I KÓLEK ROLNICZYCH

Na dole napis: „czcionkami drukarni »Poradnika Gospodarskiego«, nakład W.I.R.”

Od nru 28 z dnia 17 lipca następuje dalsza zmiana:

Nr 28, Poznań, niedziela

Rocznik 31

„PORADNIK GOSPODARSKI”

URZĘDOWY ORGAN WIELKOPOLSKIEJ
IZBY ROLNICZEJ I KÓLEK ROLNICZYCH

Ogłoszenia

Abonament

Czego dziś

Redaktor: Stanisław Mińczykowski, Poznań

Biuro redakcji i administracji przy ul. Sew. Mielżyńskiego 14.

Od nru 28 z dnia 11 lipca ukazuje się w dalszym ciągu dodatek „Gospodyni Wiejska” i „Poradnik Ogrodniczy” (obj. po 2 str.).

Tytuły artykułów pierwszego numeru rocznika 1920: 1) *Do czytelników* — Szembek. 2) *Komunikaty WIR*. 3) *Wiadomości od Patronatu*. 4) *Z historii „Poradnika Gospodarskiego”*. 5) *Najlepsze wyzyskanie pastwisk*. 6) *Pytania i odpowiedzi*. 7) *Z kółek rolniczych*. 8) *Rozmaitości*. 9) *Dział handlowy*.

W numerze 6 z dnia 6 lutego (rocznik 32) objętość „Poradnika Gospodarskiego” zwiększa się do 12 stron. Następuje druk zróżnicowany: petit, garmond, nonparel.

Rocznik 31 (rok 1923) zawiera 8 stron oraz dodatek „Gospodyni Wiejska” i „Poradnik Ogrodniczy”. Zlikwidowano stronę tytułową (podwójna) i ogłoszenia na niej.

W roczniku 35 (rok 1924) obserwujemy małe zmiany w układzie strony tytułowej — wraca podwójna strona tytułowa, wznowiony jest podpis: „redaktor Stanisław Mińczykowski”, a na ostatniej stronie: „Nakładem WIR w Poznaniu — czcionkami drukarni »Poradnika Gospodarskiego« — redaktor odpowiedzialny Helena Olejniczakówna”. Od 1925 r. zlikwidowano stronę tytułową i napis: „redaktor i nakładca”, z lewej strony numer, w środku data, a z prawej — rok. Zamiast tego duży napis: „Poradnik Gospodarski”, pod nim: „Urzędowy Organ WIR i Kółek Rolniczych” — bez dopisku: „Czego dziś...” W roczniku tym objętość pisma waha się od 8 do 20 stron i w końcu regularnie ukazuje się 12 stron.

Rocznik 37 (rok 1926) zawiera pierwsze ilustracje i zdjęcia wewnątrz numeru.

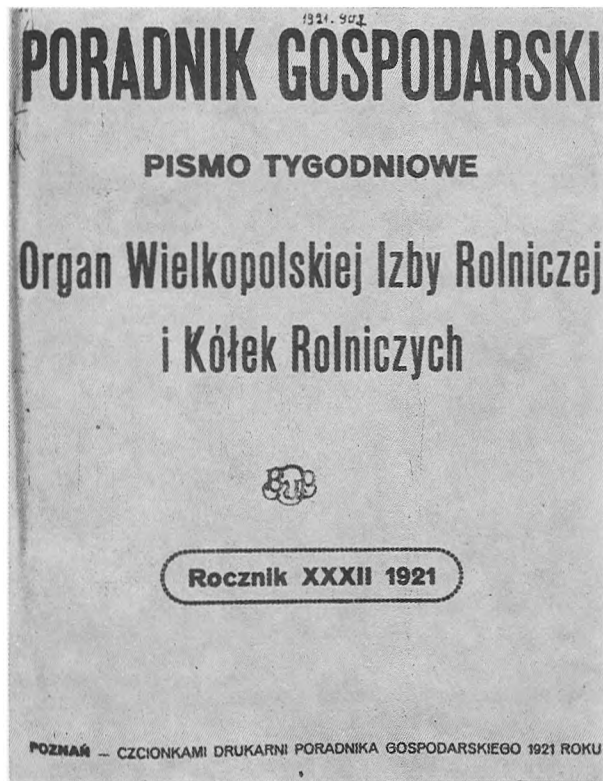
Od 23 numeru z dnia 6 czerwca pod tym tytułem znajdujemy dopisek: „Urzędowy Organ WIR, Związku Poznańskich Kółek Rolniczych i WTR

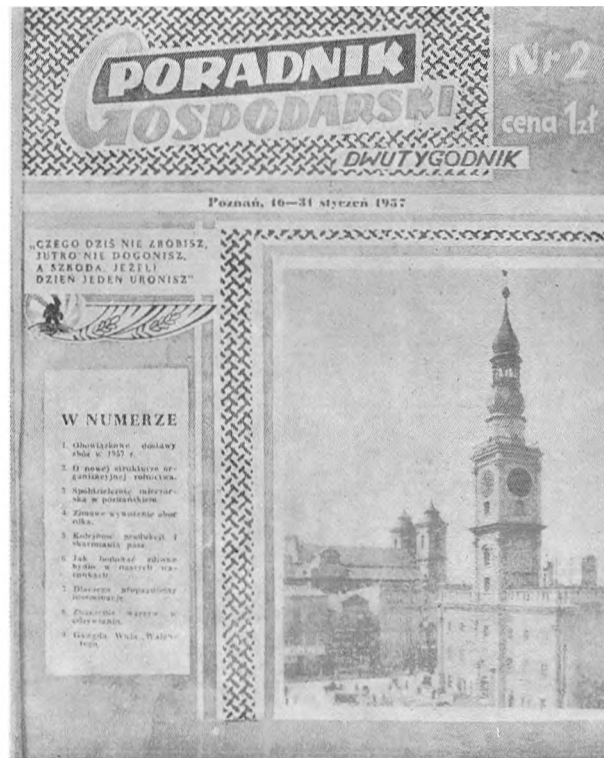
1. Antoni Brownsford — założyciel i redaktor „Poradnika Gospodarskiego”

2. Kazimierz Brownsford — drugi redaktor „Poradnika Gospodarskiego”

5. Winieta „Poradnika Gospodarskiego” z roku 1921

6. Winieta „Poradnika Gospodarskiego” z roku 1957

i Związku Stowarzyszenia Plantatorów Buraka Cukrowego Wielkopolski i Pomorza”.

Rocznik 39 (1928 r.) drukowany jest na lepszym papierze. Pojawiają się pierwsze zdjęcia, ilustracje (mniej więcej od półrocza). Objętość 24 strony. Wprowadza się nowe działy.

W roczniku 41 (rok 1930) następują zmiany na stronie tytułowej: „redaktor St. Mińczykowski”; pod tym — biuro redakcji, niżej: „Czego dziś ...”

W roczniku 42 (rok 1931) wprowadzono zasadnicze zmiany okładki. Każdy zeszyt ukazuje się w objętości 20 stron. Z lewej strony — numer 1, w środku — tytuł pisma, z prawej strony — data. Pod napisem „Poradnik Gospodarski” — rysunek kłosów, dalej — ogłoszenia handlowe. Kolor okładki — niebiesko-zielony. Cena egzemplarza — 50 gr, umieszczona z prawej strony u góry.

Rocznik 45 (rok 1934) przynosi następujące zmiany: z lewej strony — 12 stron — z prawej — cena 30 gr. Napis tytułowy bez zmian, pod nim „źródłowe informacje o działalności Komitetu do spraw...”; pod tym: „redaktor Szczesny Jaxa-Bykowski”. Z lewej strony podany jest numer (1), z prawej — rocznik (45). Następnie zamieszczony jest spis treści. Pierwszy dział — urzędowy, następny — artykuły fachowe i dział handlowy.

W roczniku 49 od numeru 14 z dnia 3 kwietnia 1938 r. nastąpiła zmiana. Z lewej strony u góry napis: „nakład 15 tys.”, z lewej pod informacją o nakładzie znaczek W.T.K.R. w kole, na środku tytuł pisma, pod nim: „Organ W.T.K.R.”, pod tym napis: „źródłowo informuje o działalności WIR”. Potem następują ogłoszenia i reklamy.

Działy pisma: 1. Społeczno-informacyjny i gospodarczy; 2. Oświatowo-rolniczy.

Z dniem 1 kwietnia 1938 r., z chwilą przejęcia wydawania „Poradnika Gospodarskiego” od WIR-u przez WTKR, zmieniono format „Poradnika” na zeszytowy o objętości 20 stron druku (18,5 cm×26,5 cm). Od numeru 15 na stronie tytułowej zamieszczono fotografie, a od numeru 18 zaprzestano je zamieszczać. Od numeru 33 nakład wzrasta do 33 tysięcy.

Rocznik 50 (rok 1930) przynosi dalsze zmiany, bo wraca format A-4. Na stronie tytułowej ukazują się nieregularnie zdjęcia. Ostatni, 35, numer przed wojną wyszedł z datą 27 sierpnia 1939 r.

Po wojnie w r. 1947 piśmo ukazuje się w formacie A-4, kolumny 2-łamowe, czcionki petitowe.

Od 1957 roku kolumny drukowano w 3 łamach. Podtytuł pisma brzmiał: „Organ Związku Kółek i Organizacji Rolniczych dla Wielkopolski”.

Spis redaktorów „Poradnika Gospodarskiego”:

1. Antoni Brownsford 1889—1894
2. Kazimierz Brownsford 1895—1920
3. Stanisław Mińczykowski 1920—1933
4. Helena Olejniczakówna 1913—1939, 1945—1948
5. Szczęsny Jaxa-Bykowski 1933—1936, 1938—1939
6. Dominik Starzeński 1937—1938
7. Stefan Wyrzykowski 1938—1939
8. Jerzy Mazurkiewicz 1947—1948
9. Mieczysław Piotrowski 1956—1957
10. Zdzisław Jabczyński 1956—1964
11. Wincenty Maszner 1957—1964
12. Stanisław Sawicki 1957—1964
13. Eugeniusz Rożdżyński 1958—1964
14. Jan Baier 1960
15. Danuta Sikorska 1960—1964
16. Urszula Chojecka 1962—1963
17. Stefan Krysztofiak 1962—1964
18. Bernard Górecki 1963.

BIBLIOGRAFIA

1. Antoniewski Stanisław: *Zarys bibliografii polskiego czasopiśmiennictwa rolniczego i pokrewnego na ziemiach polskich za okres 200 lat (1756—1955)*, Warszawa 1960.
2. Brownsford Kazimierz: *Historia „Poradnika Gospodarskiego”*, Poznań 1920, czcionkami Drukarni „Poradnika Gospodarskiego”.
3. Jakóbczyk Witold: *Patron Jackowski*, Poznań 1938.
4. Karwowski Stanisław: *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, t. 2, Poznań 1919; t. 3, Poznań 1931.
5. *Księga pamiątkowa Związku Poznańskich Kótek Rolniczych. Wydawana w sześćdziesiątą rocznicę założenia pierwszego Kółka Rolniczego w Wielkopolsce*, Poznań 1926, nakładem Związku Poznańskich Kótek Rolniczych, czcionkami Drukarni „Poradnika Gospodarskiego”.
6. „Poradnik Gospodarski”, roczniki 1957—1963.
7. *Sprawozdanie z działalności WZKR w Poznaniu za lata 1960—1962* (maszynopis).
8. Rożdżyński Eugeniusz: *Analiza graficzna „Poradnika Gospodarskiego”* (maszynopis).
9. *Wybitni Wielkopolanie XIX wieku*. Praca zbiorowa pod redakcją Witolda Jakóbczyka, Poznań 1959.